

UNITĂȚI MILITAR-ADMINISTRATIVE BIZANTINE ÎN BULGARIA RĂSĂRITEANĂ ȘI LA DUNĂREA DE JOS ÎN TIMPUL LUI IOANNES I TZIMISKES

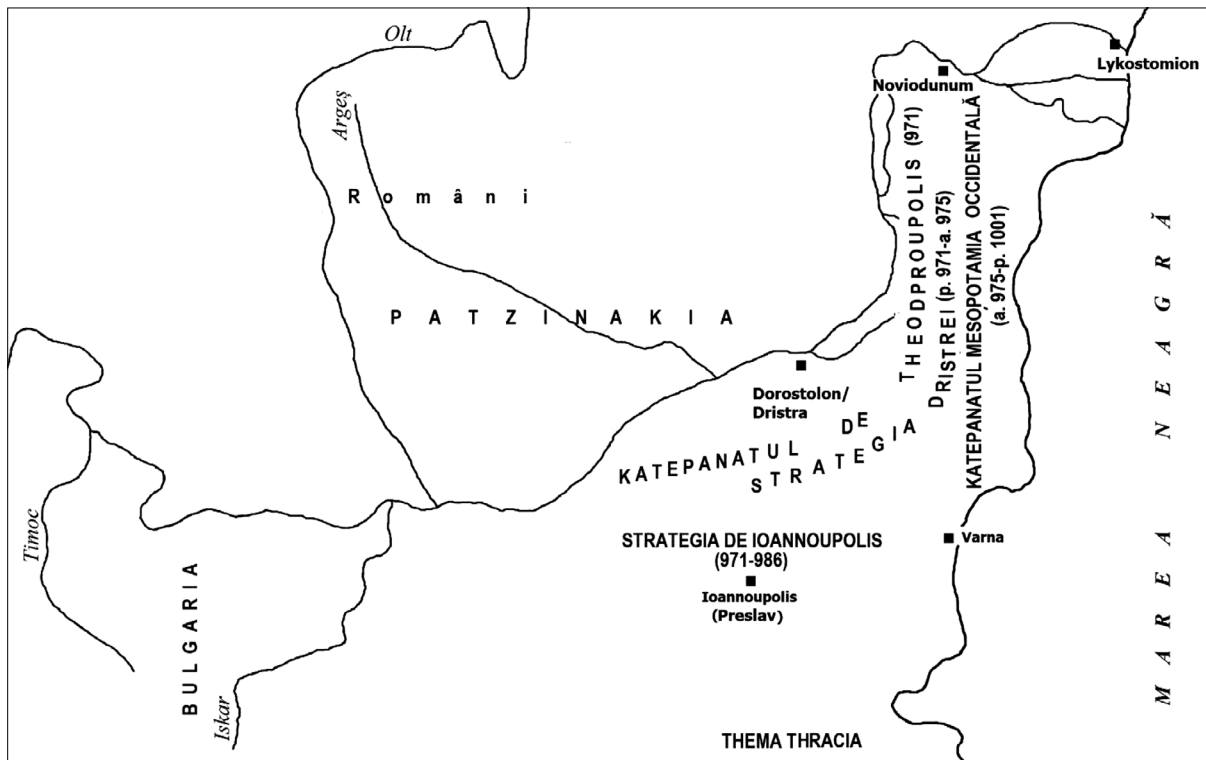
Vasile Mărculeț
Ioan Mărculeț

Victoria înregistrată de împăratul Ioannes I Tzimiskes (969-976) asupra marelui cneaz de Kiev, Sveatoslav I, în vara anului 971, se solda cu restabilirea stăpânirii Imperiului Bizantin asupra teritoriilor Bulgariei Răsăritene și de la Dunărea de Jos. Teritoriile recucerite, împăratul a organizat succesiv, până la sfârșitul domniei sale, mai multe theme.

Strategia de Ioannoupolis. În primăvara anului 971, împăratul bizantin Ioannes I Tzimiskes declanșa o ofensivă generalizată împotriva forțelor ruse pătrunse în Thracia. La 5 aprilie, forțele bizantine luau cu asalt Preslavul, vechea reședință a țarilor bulgari. Orașul cucerit primea numele de Ioannoupolis, după cel al împăratului (Leo Diaconus, VIII, 8; Leo the Deacon 2005, VIII, 8).

După o scurtă ședere la Preslav, perioadă în care a refăcut fortificațiile orașului afectate de asediu, împăratul, după ce a lăsat la Preslav o garnizoană bizantină, s-a îndreptat cu toate oștile sale spre Dorostolon (Dristra-Silistra), unde se retrăsese Sveatoslav I cu oștile sale. Fără mare dificultate, forțele bizantine au cucerit regiunile Bulgariei Răsăritene, cu principalele centre fortificate, Pliska și Dinia, precum și „toate orașele care scuturara jugul sciților (rușilor - n.n.)” (Leo Diaconus, VIII, 8; Leo the Deacon 2005, VIII, 8).

Concomitent cu acțiunea de cucerire, Ioannes I Tzimiskes a realizat organizarea militar-administrativă a noilor achiziții teritoriale ale imperiului. Regiunile Bulgariei Răsăritene intrate sub stăpânirea bizantină erau organizate în primăvara anului 971 într-o nouă unitate militar-administrativă

Stăpânirile bizantine de la Dunărea de Jos la sfârșitul secolului X.

cu reședința la Ioannoupolis (Preslav): *Strategia de Ioannoupolis*.

Limitele teritoriale ale Strategiei de Ioannoupolis sunt greu de stabilit. Cu titlul de ipoteză, considerăm că acestea au putut fi pantele meridionale ale munților Sredna Gora, la sud, respectiv pantele septentrionale ale Podișului Predunărean, la nord, și versantul Podișului Ludogorie, la nord-est. Respectiv elementele de relief puteau constitui atât limite teritoriale, cât obstacole naturale în fața unor eventuale atacuri externe.

Constituirea Strategiei de Ioannoupolis (Preslav) în primăvara anului 971 este contestată de unii istorici. Aceștia susțin că unitatea militar-administrativă din Bulgaria Răsăriteană a fost organizată abia după încheierea conflictului cu rușii, în vara anului 971, eventual cu prilejul revenirii împăratului la Constantinopol (Diaconu 1986, 176-177; Yotov 2008, 348).

În ceea ce ne privește, nu agreăm asemenea teorie. Așa cum am văzut, imediat după cucerire, la Preslav a fost instalată o garnizoană bizantină. Fără îndoială, asemenea garnizoane au fost instalate și în celelalte cetăți ale Bulgariei Răsăritene după cucerirea lor. Aceste trupe trebuiau să se subordoneze unei autorități militare locale, fiind greu de crezut faptul că toți strategii de cetăți, investiți cu acest prilej se subordonau direct împăratului. Se adăuga acestui aspect necesitatea asigurării administrării teritoriilor încorporate imperiului. Autoritatea, care în virtutea funcției exercita comanda asupra trupelor dislocate în zonă și asigura administrarea respectivelor teritorii nu putea fi decât comandantul themei, respectiv strategul de Ioannoupolis (Preslav).

Asupra identificării primului guvernator al Strategiei de Ioannoupolis, dată fiind precaritatea informațiilor, istoricii nu s-au pus încă de acord. Spre exemplu, Ivan Jordanov oscilează între Ioannes, „basilikos protospatharios și strategos de Preslav”, cunoscut prin șapte sigilii (Йорданов 1993, 146-147, nr. 291-297; Oikonomidès, 1998, 583), și Katalalon, „basilikos protospatharios și strategos de Ioannoupolis”, atestat prin cinci sigilii, sau Petros, „basilikos protospatharios și strategos de Ioannoupolis”, menționat de două sigilii (Йорданов 1993, 134-135, nr. 252-256, 257-258; Oikonomidès 1998, 583).

În opinia noastră, generalul Ioannes iese din discuție. Funcția de „strategos de Preslav” îl arată a

fi ocupat respectiva demnitate într-o epocă ulterioară constituirii themei.

Katepanatul de Theodoroupolis. De la Preslav, împăratul s-a îndreptat împotriva orașului Dorostolon (Dristra-Silistra), de la Dunărea de Jos, unde se retrăsese Sveatoslav I cu oștile sale. La 23 aprilie 971, forțele bizantine, comandate de împărat, soseau în fața orașului declanșând asediul acestuia, care se va prelungi până la sfârșitul lunii iulie. Concomitent, împăratul a adus sub ascultarea imperiului regiunile vecine din spațiul ponto-dunărean, precum și de pe malul stâng al Dunării. Faptul este confirmat de cronicarii bizantini Ioannes Skylitzes, preluat de Georgios Kedrenos, și Ioannes Zonaras. Primii doi relatează că au venit la împărat „din Constanteia și din alte fortărețe ridicate dincolo de Istros, soli, care cereau iertare pentru faptele rele săvârșite, predându-se împreună cu acele fortărețe. [Împăratul] primindu-i cu blândețe a trimis oameni să preia fortărețele și trupe suficiente pentru paza lor” (Skylitzes 1973, Ioannes Tzimiskes, 12; Skylitzes 2010, John I Tzimiskes, 12; Cedrenus 1839, 401). La rândul său, Ioannes Zonaras consemna că „din Constanteia și din alte fortărețe vin soli la împărat, cerând iertare și predându-se pe ei fortărețele” (Zonaras 1871, XVII, II).

Localizarea fortărețelor la care fac referire cronicarii bizantini continuă să rămână o problemă controversată în istoriografie. În funcție de identificarea Constantiei cu vechea Daphne sau cu Constanța actuală, istoricii care au abordat această problemă le-au localizat fie pe malul drept al Dunării, inclusiv în spațiul ponto-dunărean, fie pe malul stâng, mergând până în vestul Transilvaniei, în Crișana și Banat (Diaconu 1969, 43-49; Diaconu 1976, 311-322; Stănescu 1974, 399; Madgearu 2007, 27-28; Oikonomidès 1965, 62-63). În ceea ce ne privește, considerăm că „fortărețele de dincolo de Istros” menționate de cronicarii bizantini sunt unele capete de pod de pe malul stâng al fluviului, din vecinătatea imediată a acestuia.

La sfârșitul lunii iulie, Sveatoslav și forțele sale au capitulat, predând Dorostolon în mâinile împăratului. Procedând asemenea cu Peslavul, Ioannes I Tzimiskes a schimbat numele orașului în Theodoroupolis, în cinstea Sfântului Theodoros Stratelates (Leo Diaconus, IX, 12; Leo the Deacon 2005, IX, 12).

Teritoriile din spațiul ponto-dunărean au fost organizate într-o nouă unitate militar-adminis-

trativă, *Katepanatul de Theodoroupolis*. Primul său guvernator, și singurul cunoscut, atestat prin patru sigilii descoperite la Preslav, a fost Sisinius, „basilikos protospatharios și katepano de Theodoroupolis” (Йорданов 1993, 124-125, nr. 228-231; Jordanov 2003, 88-89, nr. 33.1).

Noua themă bizantină ocupa regiunile de la Dunărea de Jos, delimitate, foarte probabil, de cursul inferior al râului Iskăr în vest, cursul fluviului de la confluența cu acesta până la guri în nord și litoralul Mării Negre în est. Limita sa meridională este mai dificil de stabilit. Nu este exclus ca ea să fi urmat un aliniament care leagă versantul sud-vestic al Podișului Ludogorie, de cei nordici ai văilor Golyama și Rositsa din apropierea confluenței cu Yantra, iar de aici, spre vest, limita dintre Câmpia Dunării și versantul nordic al Podișului Prebalcanic. În compunerea sa intrau, de asemenea, punctele fortificate ocupate de Imperiul Bizantin pe malul stâng al Dunării.

Funcționarea Katepanatului de Theodoroupolis la Dunărea de Jos a fost multă vreme o problemă controversată. Unii istorici au contestat existența sa, identificându-l pe katepano Sisinius cu comandantul tagmatei din Euchaita, oraș care va primi ulterior numele de Theodoroupolis, care a participat la campania împotriva rușilor kieveni (Oikonomidès 1965, 62, n. 21; Diaconu 1986, 171-172). Alții, dimpotrivă, au admis funcționarea Katepanatului de Theodoroupolis la Dunărea de Jos (Barnea 1971, 73, n. 3; Йорданов 1993, 124-125, nr. 228-231; Jordanov 2003, 88-89, nr. 33.1; Stephenson 2000, 53; Madgearu 2007, 30). Asistăm chiar la revenirea unora din istoricii care au contestat inițial funcționarea themei de la Dunărea de Jos asupra opiniilor exprimate anterior (Oikonomidès 1998, 586-587). Sigiliile katepanului Sisinius sunt însă, așa cum foarte corect remarca Jean-Claude Cheynet, dovada certă a funcționării Katepanatului de Theodoroupolis (Cheynet 1996, 295).

Organizarea teritoriilor de la Dunărea de Jos într-un katepanat, al cărui guvernator, katepano, exercita comanda asupra unei importante unități de tagmata dislocate în zonă, relevă importanța geopolitică și strategico-militară a acestei regiuni pentru politica dunăreană a Imperiului Bizantin. Ea se datora, fără îndoială, faptului că noua unitatea militar-administrativă bizantină se afla în prima linie a apărării a frontierei Dunării de Jos, expusă unor puternice atacuri barbare.

Strategia Dristrei (Dorostolonului). Cu statutul și de numirea de katepanat, thema bizantină de la Dunărea de Jos avea să funcționeze doar o scurtă perioadă de timp. Foarte probabil, încă în anul 971 sau cel mai târziu în anul următor, orașul Theodoroupolis și-a recăpătat vechiul nume Dorostolon sau Dristra. În opinia noastră, acest lucru s-a întâmplat odată cu acordarea numelui Theodoroupolis orașului Euchaita din Paphlagonia, fapt semnalat de cronicarii Ioannes Skylitzes și Georgios Kedrenos în operele lor (Scylitzae 1973, Ioannes Tzimiskes, 12; Skylitzes 2010, John I Tzimiskes, 12; Cedrenus 1839, 401). Revenirea centrului urban de la Dunărea de Jos la vechile sale denumiri își află confirmarea și în informațiile transmise de o lucrare de tactică militară, *Taktikon Scorialensis*, redactată prin 971-975 după unele păreri, respectiv între 975-979, după altele, oricum înainte de 979, în care acesta apare cu numele Dristra (Oikonomidès 1964, 180; Oikonomidès 1965, 62).

Mult mai importantă decât schimbarea numelui orașului de reședință o reprezintă însă înlocuirea Katepanatului de Theodoroupolis cu Strategia Dristrei sau Dorostolonului. Înlocuirea katepanatului cu strategia nu a fost doar o simplă modificare de denumire, ci a vizat însuși statutul themei de la Dunărea de Jos.

Schimbarea statutului themei dunărene își are propria semnificație, semnalată, de altfel, de Alexandru Madgearu, care conchidea că înlocuirea funcției de katepano cu cea de strategos „a reprezentat de fapt o reducere a efectivelor aflate sub comanda sa, adică o diminuare a importanței provinciei” (Madgearu 2007, 47). În opinia aceluiași istoric, măsura a fost determinată de faptul că din punct de vedere strategic, apărarea Dunării, „protejată destul de bine prin alianța cu pecenegii”, a devenit „secundară în raport cu alte frontiere” (Madgearu 2007, 47). Adăugăm factorului invocat de istoricul amintit, anume alianța cu pecenegii, pe acela că punctele fortificate controlate de imperiu pe malul stâng al Dunării de Jos, care reprezentau un veritabil cordon strategic, aveau un rol însemnat la apărarea frontierei dunărene, devenind prima linie de apărare a acesteia.

Înlocuirea katepanatului cu strategia a însemnat nu numai o diminuare numerică a trupelor destinate apărării provinciei, ci și una calitativă. Odată cu noul statut, tagmata a fost redislocată, apărarea themei a fost încredințată unor unități

de themata formate din stratioți care rezidau în provincie.

Primul comandant cunoscut al Strategiei de Dristra (Dorostolon) a fost, se pare, generalul Leon Sarakinopoulos, „basilikos protospatharios și strategos de Dorostolon”, atestat prin două sigilii descoperite la Preslav (Йорданов 1993, 117, nr. 215-216; Jordanov 2006, 360-362, nr. 604-630; Diaconu 1986, 167; Oikonomidès 1998, 586; Madgearu 2007, 46, 71). Lui Leon Sarakinopoulos îi este, de asemenea, atribuit de unii istorici un sigiliu descoperit la Călărași, a cărui legendă, întregită de Ion Barnea, editorul său, ca fiind „Leon, strategos istrianos” (Barnea 1964, 240-245, nr. 1; Mititelu, Barnea 1966, 46-48, nr. 5). Atât propunerea privind citirea legendei, cât și atribuirea sigiliului au fost însă contestate de istoricul francez Vitalien Laurent (Laurent 1967, 238). Noi înșine am formulat o ipoteză de lucru cu privire la o posibilă atribuire a acestui sigiliu (Mărculeț 2010, 201-208). Rămâne însă ca cercetări ulterioare, sau noi descoperiri să o valideze sau nu.

Sursele sigilografice ne-au transmis numele altor strategii ai Dristrei, care au exercitat funcția în ultimul sfert al secolului al X-lea, cel mai probabil în deceniile 8 și 9. Între aceștia se numără un Arkadios, „basilikos protospatharios și strategos de Dorostolon” (Йорданов 1993, 118, nr. 217; Jordanov 2003, 65, nr. 23.2; Oikonomidès 1998, 586); Petros, „basilikos protospatharios și strategos de Dristras” (Йорданов 1993, 119, nr. 218-219; Jordanov 2003, 65, nr. 23.5; Oikonomidès 1998, 586); Basilakes sau Basileios, basilikos protospatharios și strategos de Tristrias (Jordanov 2003, 65, nr. 23.3; Seibt 1995, 224); Theophylaktos, protospatharios și strategos de Dristras (Йорданов 1993, nr. 358; Seibt 1996, 136). Ordinea în care acești guvernatori s-au succedat la comanda themei dunărene nu poate fi însă stabilită doar pe baza informațiilor transmise de sursele sigilografice amintite.

Katepanatul Mesopotamia Occidentală.

Lovitura primită de Țaratul Bulgar în anul 971 nu a dus însă la dispariția completă a statului bulgar. Acesta avea să se perpetueze în regiunile apusene ale Bulgariei și în Macedonia sub conducerea fiilor comitelui Nikolas, David, Aron, Moses și Samuel.

În primăvara anului 973 Comitopoului trimis o solie la curtea împăratului romano-german, Otto I

(936-973) de la Quedlinburg, probabil în scopul încheierii unei alianțe. Semnificația prezenței solilor bulgari la curtea imperială din Apus însemna însăși confirmarea perpetuării statului bulgar și după lovitura primită de Țaratul Bulgar în anul 971 (Pavlov 2002, 41). De altfel, în anul 976, Comitopoului vor deschide ostilitățile împotriva Imperiului Bizantin. Ofensiva bulgară va viza refacerea pozițiilor pierdute de statul bulgar în anul 971.

Amenințarea bulgară, tot mai evidentă după 973, urmată de ofensiva propriu-zisă declanșată de Comitopoului în 976 împotriva stăpânilor bizantine din Bulgaria Răsăriteană au obligat autoritățile bizantine la adoptarea unor repetate măsuri de natură militar-administrativă pentru a asigura protejarea acestora. La Preslav au fost descoperite 19 de sigilii care i-au aparținut lui Leon Sarakinopoulos, „basilikos protospatharios și strategos de Ioannoupolis și Dorostolon” (Йорданов 1993, 128-137, nr. 259-277; Oikonomidès 1998, 586).

Pe baza sigiliilor menționate, o serie de istorici au considerat că după 971 împăratul Ioannes I Tzimiskes a inclus regiunile Bulgariei Răsăritene și ponto-dunărene într-o singură unitate militar-administrativă, care purta numele celor două orașe, Ioannoupolis și Dorostolon. Reședința sa ar fi fost la Dristra, iar Leon Sarakinopoulos primul său guvernator cunoscut (Barnea 1971, 75-76; Stănescu 1974, 399; Йорданов 1993, 136-137; Yotov 2008, 348). S-a emis de asemenea ipoteza că numărul mare de sigilii aparținând lui Leon Sarakinopoulos, „strategos de Ioannoupolis și Dorostolon”, ar indica faptul că acesta ar fi ocupat un timp mai îndelungat această funcție.

În ceea ce ne privește considerăm că nu suntem în prezența constituirii unei noi theme, ci pe o măsură exclusiv militară, respectiv cea a unificării sub o singură comandă, a lui Leon Sarakinopoulos, strategul de la Dristra al thematelor celor două unități militar-administrative. Măsura a fost dictată, foarte probabil, de faptul că forțele themei Ioannoupolis au rezidat un timp în teritoriile Strategiei de Dristra, perioadă în care s-a aflat sub comanda strategului de la Dunărea de Jos. Considerăm de asemenea că numărul mare de sigilii aparținând lui Leon Sarakinopoulos, „strategos de Ioannoupolis și Dorostolon”, nu poate servi ca argument pentru susținerea opiniei privind funcționarea mai îndelungată a comandamentului unit al forțelor militare ale celor două

theme. Din punctul nostru de vedere, el relevă, mai degrabă, intensă activitate a strategului de la Dunărea de Jos în perioada exercitării comenzii reunite. În opinia noastră, faptul că această măsură nu se regăsește în *Taktikon-ul Scorialensis* reprezintă dovada duratei sale scurte de funcționare, unificarea comandamentelor celor două theme încetând anterior începutului redactării acestei surse. Numărul mare de sigilii aparținând lui Leon Sarakinopoulos, „strategos de Ioannopolis și Dorostolon”, descoperite la Preslav, evidențiază intensă corespondență dintre strategul de la Dunărea de Jos și omologul său din Bulgaria Răsăriteană.

Informațiile furnizate de sigilii privind organizarea militar-administrativă a stăpânilor bizantine de la Dunărea de Jos și din Bulgaria Răsăriteană în ajunul izbucnirii revoltei antibizantine a Comitopoulilor sunt completate de cele care se regăsesc în *Taktikon-ul Scorialensis*. Prezentând organizarea militar-administrativă a Imperiului Bizantin în epoca în discuție, *Taktikon-ul Scorialensis* înregistrează șapte duci și katepani ai unor theme din Asia și Europa situate la frontierele imperiului: Antiochia (doux), Mesopotamia (doux), Chaldeea (doux), Mesopotamia (katepano), Italia (katepano), Thessalonik (doux) și Adrianopolis (doux) (Oikonomidès 1964, 180; Oikonomidès 1965, 73).

Acel „katepano de Mesopotamia (ὁ κατεπάνω Μεσσοποταμίας)”, enumerat între guvernatorii themelor europene, a fost identificat de majoritatea specialiștilor cu comandantul unei theme numită *Mesopotamia Occidentale* sau *a Apusului* (Oikonomidès 1965, 73-75), situată în partea europeană a imperiului. Localizarea și întinderea sa teritorială au generat o serioasă controversă în rândul istoricilor.

Localizarea Katepanatului Mesopotamiei Occidentale și identificarea teritoriilor care intrau în componența sa continuă să rămână o problemă controversată. Warren Treadgold îl plasează în răsăritul Bulgariei, susținând că în componența sa intrau Mesembria, Marele Preslav, Pliska și Micul Preslav (Treadgold 1995, 84). Alexandru A. Bolșacov-Ghimpu, îl localizează în Macedonia, situându-l probabil pe „cursurile Strymonului și Nestosului” (Bolșacov-Ghimpu 1973, 558-560). Petre Diaconu și Nicolaos Oikonomides se pronunță pentru regiunile din nordul gurilor Dunării,

ultimul propunând inclusiv Atelkuz-ul (Diaconu 1986, 176-177; Oikonomidès 1965, 68-73). Eugen Stănescu optează pentru localizarea lui în nord-estul Peninsulei Balcanice, în teritoriile Strategiei de Ioannopolis și ale Strategiei de Dristra (Stănescu 1974, 399). Alexandru Madgearu consideră că Thema Mesopotamia Occidentale a funcționat în jumătatea nordică a spațiului ponto-dunărean (Madgearu 2007, 34). Plasarea Katepanatului Mesopotamia Occidentale în spațiul ponto-dunărean, localizare la care subscriem, s-a dovedit a fi cea mai exactă localizare.

În ceea ce privește teritoriul ocupat de *Katepanatul Mesopotamiei Occidentale*, suntem de părere că acesta nu poate fi precizat cu exactitate. Considerăm însă că, cel puțin, în faza inițială a funcționării sale, aceasta a ocupat teritoriul vechii Strategii de Dristra, respectiv întregul spațiu ponto-dunărean. Reședința noii unități militar-administrative bizantine ne rămâne necunoscută. Nu este exclus ca ea să fi fost într-unul din centrele urbane din zona gurilor Dunării.

Informațiile cuprinse în *Taktikon-ul Scorialensis* permit de asemenea concluzia că anterior anului 975 pe fondul intensificării amenințării bulgare, autoritățile bizantine au recurs la organizarea stăpânilor imperiului din spațiul dintre Dunăre și Marea Neagră într-o nouă themă: *Katepanatul Mesopotamia Occidentale* (Μεσσοποταμίας τῆς Δύσεως). Guvernatorii din această epocă a funcționării noii unități militar-administrative bizantine de la Dunărea de Jos ne rămân necunoscuți.

Constituirea Katepanatului Mesopotamia Occidentale evidențiază importanța căpătată de teritoriile de la Dunărea de Jos în cadrul politicii bizantine din regiune în contextul iminentului conflict cu bulgarii. Capacitatea de apărare a noii theme, cu statut superior față de Strategia Dorostolonului căreia i se substituise, a sporit considerabil prin dislocarea în zonă a unui important contingent de tagmata, pus sub comanda katepanului, care prelua sarcinile militare îndeplinite până atunci de themata formată din stratioți.

Același *Taktikon Scorialensis* menționează între cei 71 de strategi ai unor orașe de frontieră un „strategos de Mesopotamia Occidentale”, având comandamentul la Dunărea de Jos, și un „strategos de Dristra” (Oikonomidès 1964, 180; Oikonomidès 1965, 57-60, 62; Krsmanović 2010, 608). Alături de aceștia, între guvernatorii celor 12

vechi theme din interior enumerate (Anatolikon, Armeniakon, Thrakesion, Opsikion, Bukellarion, Cappadocia, Charsianon, Koloneia, Paphlagonia, Thracia, Chaldea și Optimaton), *Taktikon-ul Scorialensis* înregistrează un „*strategos de Thracia și Ianoupoleos*”, respectiv Ioannoupolis (Oikonomidès 1964, 180, n. 11; Oikonomidès 1965, 61-62; Krsmanović 2010, 610).

Analiza conținutului *Taktikon-ului Scorialensis*, relevă clar faptul că strategul Mesopotamiei Occidentale și katepanul Mesopotamiei Occidentale sunt două funcții militar-administrative diferite, ultimul dintre cei doi demnitari având rang superior. Același statut inferior este relevat de documentul amintit și pentru strategul Dristrei în raport cu katepanul Mesopotamiei Occidentale. Pe baza acestei constatări suntem în măsură să conchidem că strategul Mesopotamiei Occidentale și cel al Dristrei erau subordonați katepanului Mesopotamiei Occidentale.

Pe baza constatării de mai sus, în acest punct al demersului nostru ne vedem obligați să luăm succint în discuție statului strategilor de Mesopotamia Apusului și de Dristra, menționați de același *Taktikon Scorialensis*. Enumerarea lor între cei 71 de comandanți de cetăți ne determină să constatăm că ei au avut același statut. Această concluzie ne obligă să ne reconsiderăm opinia, exprimată în mai multe rânduri în care susțineam că respectivii strategii au fost comandanții a două strategii de frontieră, a *Strategiei Mesopotamiei Occidentale* sau a *Apusului*, situată în jumătatea nordică a spațiului ponto-dunărean, și, respectiv, a *Strategiei Dristrei*, organizată în regiunile meridionale ale aceluiași spațiu, incluse în componența Katepanatului Mesopotamiei Occidentale (Mărculeț 2005, 113-119; Mărculeț 2006, 302-304; Mărculeț 2005-2006, 308-310; Mărculeț 2011, 58). În prezent, ne vedem obligați să ne revizuim radical această teorie și să conchidem că strategul Mesopotamiei Occidentale și cel al Dristrei nu au ocupat decât funcțiile de comandanți de orașe.

Două sigilii descoperite la Silistra, databile la sfârșitul secolului al X-lea, îl menționează pe un Leon „basilikos spatharokandidatos și tourmarches de Mesopotamia” (Jordanov 2003, 125-126, nr. 48.8.). Fără îndoială, Thema Mesopotamia la care face referire legenda sigiliului nu este alta decât unitatea militar-administrativă de la Dunărea de Jos.

Pe baza sigiliului *tourmarchului* Leon, putem conchide că, în epoca în discuție, Katepanatul Mesopotamiei Occidentale a fost împărțit în subunități militar-administrative numite *tourmai*, conduse de *tourmarchoi*, comandanții unor eșaloane militare de rang inferior. Descoperirea celor două sigilii la Dristra, confirmă faptul că centrul de la Dunărea de Jos nu a căzut sub stăpânire bulgară. Suntem de asemenea în măsură să conchidem că, în condițiile izolării Dristrei de restul teritoriilor themei, aici a funcționat în această epocă, un comandament de cetate, condus probabil de un *strategos*, cel la care face probabil referire *Taktikon-ul Scorialensis*, căruia i-au fost adresați două scrisori ale *tourmarch-ului* Leon, însoțite de sigiliile respective.

Menționarea în *Taktikon-ul Scorialensis* a unui „*strategos de Thracia și Ianoupoleos* (Ioannoupolis)”, concomitent cu existența unei theme a Thraciei (Oikonomidès 1964, 180, n. 11), ne permite concluzia că și în acest caz, din rațiuni militare, themele celor două unități militar-administrative, Ioannoupolis și Thracia, au fost puse sub o comandă unică, cea a guvernatorului de la Preslav. Primul comandant cunoscut cu acest titlu a fost generalul Leon Sarakinopoulos, „basilikos protospatharios și strategos de Thracia și Ioannoupoleos”, atestat prin șase sigilii descoperite la Preslav (Jordanov 2006, 360-362, nr. 604-608; Diaconu 1986, 167).

Acest artificiu de comandă adoptat de autoritățile bizantine, cel mai probabil după 976, în condițiile ofensivei bulgare împotriva teritoriilor Strategiei de Ioannoupolis (Preslav), a rămas în vigoare până la recucerirea bulgară, încheiată în jurul anului 986, odată cu căderea Preslavului. Ca argument în sprijinul opiniei noastre, aducem sigiliile guvernatorilor cunoscuți din această perioadă, care i-au succedat lui Leon Sarakinopoulos, generalii, Theophanes (patru sigilii), Staurakios (un sigiliu) și Nikephoros Xiphias (un sigiliu). Toți, fără excepție, au purtat titlul de „basilikos protospatharios și strategos de Thracia și Ioannoupolis” (Йорданов 1993, 128-137, nr. 239-250; Jordanov 2003, 100-102, 105-106, nr. 35B. 15-18, 38.1, 38.2; Diaconu 1986, 168; Madgearu 2007, 70-71; Oikonomidès 1998, 583).

Considerații finale. În primăvara-vara anului 971 pe fondul conflictului cu marele cneaz al Kievului, Sveatoslav I, împăratul bizantin Ioannes

I Tzimiskes întreprinde acțiunea de cucerirea a teritoriilor estice și nord-estice al Țaratului Bulgar. În aprilie 971 regiunile Bulgariei Răsăritene ocupate de forțele bizantine grupate în jurul Preslavului, redenumit Ioannoupolis, sunt organizate într-o nouă unitate militar-administrativă bizantină: *Strategia de Ioannoupolis*, cu reședința în centrul omonim.

După cucerirea Bulgariei Răsăritene, împăratul Ioannes I Tzimiskes continuă ofensiva împotriva forțelor ruse retrase la Dorostolon, pe Dunărea de Jos. În perioada aprilie-iulie 971 Sveatoslav I este asediat la Dorostolon. Concomitent împăratul aduce sub ascultarea imperiului regiunile din spațiul ponto-dunărean, dar și unele puncte fortificate de pe malul stâng al Dunării de Jos. La sfârșitul lunii iulie, marele cneaz acceptă încheierea păcii, predă orașul Dorostolon, care primește numele de Theodoroupolis, și părăsește Bulgaria. Regiunile de la Dunărea de Jos delimitate de cursul fluviului, până la guri, la nord, cursul inferior al râului Iskăr în vest și litoralul Mării Negre, în est, erau organizate într-o a doua unitate militar-administrativă, *Katepanatul de Theodoroupolis*, cu reședința în centrul omonim de la Dunărea de Jos. În compunerea sa intrau, de asemenea, și punctele ocupate de imperiu pe malul stâng al fluviului.

În cursul anului 971 sau în anul următor, folosindu-se de faptul că securitatea frontierei Dunării de Jos fusese întărită prin alianța cu pecenegii nord-dunăreni și prin crearea cordonului strategic compus din punctele controlate pe malul stâng, împăratul Ioannes I Tzimiskes a procedat la schimbarea statutului themei dunărene, de la katepanat la strategia. Locul Katepanatului de Theodoroupolis este luat de *Strategia de Dristra* sau *Dorostolon*, cu reședința în centrul de la Dunărea de Jos, care își reluase vechiul nume odată cu atribuirea celui de Theodoroupolis orașului Euchaita din Paphlagonia.

Intensificarea amenințării bulgare după 973, odată cu ascensiunea fraților Comitopouli, care menținuseră formația de stat bulgară în Macedonia, l-a determinat pe Ioannes I Tzimiskes să procedeze la reorganizarea militar-administrativă a stăpânilor bizantine din Bulgaria Răsăriteană și de la Dunărea de Jos. Probabil între 973 și 975 apărarea *Strategiei de Ioannoupolis* a fost încredințată themei locale și celei a Thraciei, puse sub comanda strategului de la Ioannoupolis. La Dunărea de Jos, Strategia Dristrei a fost înlocuită cu *Katepanatul Mesopotamia Occidentală*, cu reședința, probabil, într-un centru de la gurile Dunării. Pentru apărarea sa a fost dislocată în zonă o tagmata pusă sub comanda katepanului de aici.

Bibliografie

- Barnea 1964:** I. Barnea, Sceaux de deux gouverneurs inconnus du Thème de Paristrion. *Dacia N.S.* VIII, 1964, 239-247.
- Barnea 1971:** I. Barnea, Stăpânirea bizantină asupra Dobrogei între anii 971-1185: Thema Paristrion (Paradunavon). In: I. Barnea, Șt. Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei*, vol. III. Bizantini, români și bulgari la Dunărea de Jos (București 1971), 71-167.
- Bolșacov-Ghimpu 1973:** A.A. Bolșacov-Ghimpu, Localisation de sites d'époque romaine et byzantine dans la zone du Bas-Danube. *RÉSEE IX/3*, 1973, 553-561.
- Cedrenus 1839:** Georgii Cedreni, *Historiarum compendium*, în Georgius Cedrenus, Ioannis Scylitzae ope ab Immanuele Bekkero suppletus et emendatus, tomus II (Bonnae MDCCCXXXIX).
- Cheyne 1996:** J.-Cl. Cheynet, Review of Ivan Jordanov, *Pečtite ot strategijata v Preslav (971-1088)*. *RÉB LV/1*, 1996, 295.
- Diaconu 1969:** P. Diaconu, Une information de Skylitzès-Cédrénos à la lumière de l'archéologie. *RÉSEE VII/1*, 1969, 43-49.
- Diaconu 1976:** P. Diaconu, Les rives du Danube à la lumière de quelques passages de la chronique de Skylitzès. *RÉSEE XIV/2*, 1976, 2, 311-322.
- Diaconu 1986:** P. Diaconu, Despre organizarea administrativ-militară a regiunii Dunării de Jos în vremea lui Ioan Tzimiskes (Contribuții pe marginea articolului: Sigiliile lui Leon Sarakinopulos de la Preslavul Mare). *SCIVA 37/2*, 1986, 167-178.
- Jordanov 2003:** I. Jordanov, *Corpus of Byzantine Seals from Bulgaria*, vol. 1. Byzantine Seals with Geographical Names (Sofia 2003).
- Jordanov 2006:** I. Jordanov, *Corpus of Byzantine Seals from Bulgaria*, vol. 2. Byzantine Seals with Family Names (Sofia, 2006).

- Krsmanović 2010:** B. Krsmanović, Beobachtungen zum Taktikon Escorialense. BZ CIII/2, 2010, 605-637.
- Laurent 1967:** V. Laurent, Abteilung. BZ LVIII, 1967, 238-239.
- Leo Diaconus:** Leonis Diaconi Caloënses, Historia, scriptoresque alii a res byzantinas pertinentes, edidit Carolus Benedictus Hase (Parisiis MDCCCXIX).
- Leo Diaconus:** Leonis Diaconi Caloënses, Historiae liber decem et liber de velitatione bellica Nicephori Augusti, recensione Caroli Benedicti Hasii (Bonnae MDCCCXXVIII).
- Leo the Deacon 2005:** Leo the Deacon, The History. Byzantine Military Expansion in the Tenth Century (Washington D.C. 2005).
- Madgearu 2007:** Al. Madgearu, Organizarea militară bizantină la Dunăre în secolele X-XII (Târgoviște 2007).
- Mărculeț 2005:** V. Mărculeț, Noi considerații asupra organizării teritoriilor bizantine de la Dunărea de Jos în secolele X-XI. SUC. Series Historica, II, 2005, 113-127.
- Mărculeț 2005-2006:** V. Mărculeț, Din nou despre organizarea teritoriilor bizantine de la Dunărea de Jos: Strategatul de Dristra-Dorostolon. Peuce s.n. III-IV, 2005-2006, 295-317.
- Mărculeț 2006:** V. Mărculeț, Noi considerații asupra organizării, funcționării și rolului Themei Mesopotamia Apusului. 971-c.1000. Pontica XXXIX, 2006, 295-317.
- Mărculeț 2010:** V. Mărculeț, Un probable gouverneur du thème Paristrion-Paradounavon de la première partie du XIe siècle. OCP 76/1, 2010, 201-208.
- Mărculeț 2011:** V. Mărculeț, Nouvelles considérations sur le fonctionnement du Stratégat de Dristra (env. 971-env. 1018/1020). Suceava XXXVIII, 2011, 55-66.
- Mititelu, Barnea 1966:** I. Mititelu, I. Barnea, Sigilii de plumb bizantine din regiunea Dunării de Jos. SCIV 17/1, 1966, 43-50.
- Oikonomidès 1964:** N. Oikonomidès, Un taktikon inédit du Xe siècle. Cod. Scorial. gr. R-II-11. In: Actes du XIIe Congrès International des Études Byzantines. Ochride, 10-16 septembre 1961”, tome II (Beograd 1964), 177-183.
- Oikonomidès 1965:** N. Oikonomidès, Recherches sur l'histoire du Bas-Danube aux Xe-XIe siècles: la Mésopotamie de l'Occident. RÉSEE III/1-2, 1965, 57-79.
- Oikonomidès 1998:** N. Oikonomidès, À propos de la première occupation byzantine de la bulgarie (971-ca.986). ΕΥΡΥΧΤΑ. Mélanges offerts à Hélène Ahrweiler, t. II (Paris 1998), 581-589.
- Pavlov 2002:** P. Pavlov, Antichitate și Evul Mediu. In: P. Pavlov, I. Ianev, D. Cain, Istoria Bulgariei (București 2002), 9-70.
- Scylitzae 1973:** Ioannis Scylitzae, Synopsis historiarum, recensuit Ioannes Thurn (Berolini et Novi Eboraci, MCMLXXIII).
- Seibt 1995:** W. Seibt, Sigillographische Beiträge zur bulgarischen Geschichte. Dobrudža 12, 1995, 224-232.
- Seibt 1996:** W. Seibt, Review of Jordanov, Preslav. BZ LXXXIX, 1996, 134-138.
- Skylitzes 2010:** John Skylitzes, A Synopsis of Byzantine History, 811-1057, translated by John Wortley (Cambridge 2010).
- Stănescu 1974:** E. Stănescu, Byzance et les Pays Roumains aux IXe-XVe siècles. In: Actes du XIVe Congrès International des Études Byzantines. Bucarest, 6-12 septembre 1974, publiés par les soins de M. Berza et E. Stănescu, vol. I (București 1974), 393-431.
- Stephenson 2000:** P. Stephenson, Byzantium's Balkan Frontier. A Political Study of the Northern Balkans, 900-1204 (Cambridge 2000).
- Treadgold 1995:** W. Treadgold, Byzantium and Its Army. 284-1081 (Stanford 1995).
- Yotov 2008:** V. Yotov, Le thème byzantine, la Thrace, Iôannoupolis et la question des terres bulgares du nord-est à la fin du Xe-premières années du XIe siècle. Pontica XLI, 2008, 345-353.
- Zonaras 1871:** Ioannis Zonarae, Epitome historiarum, cum Caroli Ducangii suisque annotationibus, edidit Ludovicus Dindorfius, vol. IV (Lipsiae MDCCCLXXI).
- Йорданов 1993:** И. Йорданов, Печатите от Стратегията в Преслав (971-1088) (София 1993).

Byzantine military-administrative units in the Eastern Bulgaria and on the Lower Danube during the reign of John I Tzimisces

Abstract

In the spring-summer of 971, after the victories over the Grand Prince of Kiev Svyatoslav I who seized Bulgaria, the Byzantine Emperor John I Tzimisces conquered the territories of Eastern Bulgaria and the Lower Danube. The main cities of the region, Preslav and Dristra, under Byzantine rule have been renamed Ioannoupolis și Theodo-

roupolis. The Bulgarian political formation maintained in Macedonia during the reign of Cometopuli brothers led the policy of restoration of the Bulgarian Tsardom. In the conquered territories John I Tzimisces has organized new Byzantine themes: the *Strategy of Ioannoupolis* in Eastern Bulgaria (spring 971) and the *Catepanate of Theodoroupolis* on the Lower Danube (summer 971). But soon the Catepanate of Theodoroupolis was replaced with the *Strategy of Dristra* or *Dorostolon* (971 or 972). Due to the intensification of the Bulgarian threat the Strategy of Dristra (Dorostolon) was replaced with the *Catepanate of Western Mesopotamia* (before 975).

Византийские военно-административные единицы в Восточной Болгарии и на Нижнем Дунае во времена правления Иоанна I Цимисхия

Резюме

Весной - летом 971 года, после победы над великим князем киевским Святославом, захватившим Болгарию, византийский император Иоанн I Цимисхий завоевал территории Восточной Болгарии и Нижнего Дуная. Главные города этого региона, Преслав и Дристра, перейдя под византийское владычество, были переименованы в Иоаннополис и Феодорополис. Болгарское политическое образование, сохранявшееся в Македонии во времена правления братьев-комитопулов, будет вести политику восстановления Болгарского царства. На завоеванных территориях Иоанн I Цимисхий организовал новые византийские фемы: *Стратегию Иоаннополиса* в Восточной Болгарии (весной 971 года) и *Катепанат Феодорополиса* на Нижнем Дунае (летом 971 года). Однако в скором времени Катепанат Феодорополиса сменила *Стратегия Дристры*, или *Доростола* (971 или 972 год). На фоне усиления болгарской угрозы Стратегия Дристры (Доростола) была заменена Катепанатом Западной Месопотамии (до 975 года).

10.11.2012

Dr. Vasile Mărculeț, Colegiul Tehnic „Mediensis”, str. Sticlei, nr. 9, RO-551130 Mediaș, jud. Sibiu, e-mail: vasmarculet@yahoo.com; web: vasilemarculet.vze.com

Dr. Ioan Mărculeț, Colegiul Național „Ion Luca Caragiale”, str. Calea Dorobanților, nr. 163, RO-010564 București, sector 1; e-mail: ioan_marculet@yahoo.com

